

Źródło A**Artykuły henrykowskie z 1573 r.**

I. Iż za żywota naszego my i potomkowie nasi królowie polscy i ciż wielkie książęta Litewskie, Ruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Kijowskie, Wołyńskie, Inflanckie i innych państw, nie mamy mianować ani obierać jakiego, składać żadnym sposobem ani kształtem wymyślonym, króla, na państwo sukcesora naszego sadzać, a to dlatego, aby zawdy wiecznymi czasy po zejściu naszym i potomków naszych wolne obieranie zostało wszem stanom koronnym; dla czego i tytułu dziedzica używać nie mamy ani potomkowie nasi, królowie polscy.

21. A jeśli byśmy (czego Boże uchowaj) co przeciw prawom, wolnościom, artykułom, kondycjom wykroczyli albo czego nie wypełnili, tedy obywatele koronni obojga narodu od posłuszeństwa i wiary nam powinnej wolne czyniemy i panowania.

Źródło B**Źródła ikonograficzne**

Źródło C

Fragment *Kroniki Marcina Bielskiego*

(Marcin Bielski (1495-1575) – kronikarz i poeta; autor *Kroniki wszystkiego świata*, wydanej po raz pierwszy w Krakowie w 1551 r.)

Tegoż roku 1573 5 miesiąca kwietnia zjechały się wszystkie stany koronne, tak duchowne, jako i świeckie, na dzień naznaczony elekcji pod Warszawą u wsi Kamienia [...]. Województwa wszystkie osobno się zjeżdżały: a między nimi w pośrodku rozbito namioty królewskie do obierania przyszłego króla [...]. Przesłuchawszy wszystkich poselstw do elekcji swym porządkiem przystąpili. [...]

Także gdy się raz i drugi obeszlą wszyscy, przyszło do tego, że i liczbą głosów i wielkością pożytków Henryk książę andegaweński [...] inne wszystkie przewyższał.

(Było to w sobotę, 9 maja. Część senatorów i szlachty różnowierczej w obawie przed Henrykiem, którego uważano za sprawcę nocy św. Bartłomieja, zrobiła secesję do pobliskiej wsi Grochowa i groząc wyborem innego króla, starała się wymusić uznanie tolerancji religijnej. W poniedziałek 11 maja, pod wieczór, wśród targów między przedstawicielem secesjonistów Andrzejem Górką a arcybiskupem Uchańskim) [...] okrzyk się wielki stał, tak od tych, co w kole siedzieli, jako i od tych, co wokoło stali, aż i po polu wszędzie od ufca do ufca krzyki szły, a wszyscy: Henryk, Henryk, książę andegaweński – krzyczeli(...)

A zatem też ks. Arcybiskup nominował go. Zaczym dopiero wrzask, trzask, po polu wszędzie bębnow, trąb słycać było, strzelanie z dział, co tak na godzinę prawie trwało. A potem wszyscy do miasta wskok na koniach pobieźli i do kościoła św. Jana weszli i tam „Te Deum Laudamus” śpiewali. Wszędzie, gdzieś pojrzał, radość była wielka ludzi. (Dopiero po zaprzysiężeniu przez posłów francuskich paktów i konfederacji warszawskiej marszałek koronny Firlej, protestant, kazał obwołać Henryka królem.)

Źródło D**Fragmety listu markizy de Sévigné o wyborze polskiego króla**

(Markiza de Sévigné - Maria de Rabutin Chantal (1626 – 1696) – pisarka francuska, autorka *Listów* (do córki) o wybitnej wartości literackiej i historycznej)

Paryż, piątek 22 grudnia (1673)

Oto wieść z Europy, która utkwiła mi w głowie: przekazuję Ci ją wbrew moim obyczajom. Wiedz, moja duszko, że król Polski umarł. Ów wielki hetman, mąż panny d'Arquien, stoi na czele armii przeciw Turkom. Wygrał bitwę tak ważną, tak znaczną, że piętnaście tysięcy Turków zostało na placu. Wziął w niewolę dwóch paszów; zamieszkał w generalskim namiocie, a zwycięstwo to tak jest wielkie, iż nikt nie wątpi, że zostanie królem, tym bardziej, że stoi na czele armii, a los zawsze sprzyja wielkim wojownikom.

Źródło E**Fragment *Pamiętników* księcia Saint-Simona o kandydaturze księcia Conti do tronu polskiego i walce wyborczej**

(książę Louis de Rouvroy de Saint-Simon (1675–1755) – pamiętnikarz francuski, autor *Pamiętników*, które stanowią barwną kronikę życia dworu za panowania Ludwika XIV i w okresie regencji)

W tymże roku [1696] inna śmierć wywołała więcej rozgłosu na świecie i miała większe następstwa. Mam na myśli nagły zgon sławnego króla polskiego Jana Sobieskiego. [...] Król [Ludwik XIV] przyspieszył umyślnie powrót wszystkich książąt krwi z wojska, by nie okazać, którego z nich bardziej pragnie widzieć. Książdz de Polignac, ambasador nasz w Polsce, sądził, że uda mu się na elekcji przeprowadzić wybór księcia Conti. Doniósł o tym a król, który by się chętnie pozbył księcia tak zasłużonego i powszechnie znanego, a przy tym niezbyt przezeń lubianego, wszystkie myśli obrócił na wyniesienie go na tron polski. Kandydatami byli: elektorzy bawarski, saski, palatyn, książę Lotaryński. Pomimo że Polacy wypowiedzieli się przeciw Piastowi, synowie zmarłego króla, zarówno na skutek zwyczaju, jak i zasług tak wielkiego człowieka, jakim był Jan Sobieski, również mieliby za sobą wiele głosów. [...]

Król chciał więc zobaczyć, co książę Conti zdoła osiągnąć. Parę razy rozmawiał z nim sam na sam, co się nigdy przedtem nie zdarzało. Sprzedał za sześćset tysięcy liwrow ziemie różnym finansistom z prawem odkupu w ciągu trzech lat za tę samą cenę. Pieniądze uzyskane w ten sposób posłano do Polski. [...]

Z Polski zaczęły nadchodzić wieści już mniej pomyślne. Ze zdziwieniem dowiedziano się, iż książdz de Polignac poszedł znacznie za daleko w obietnicach, między innymi zobowiązał się, że książę Conti zdobędzie własnymi środkami Kamieniec Podolski, zajęty przez Turków, i że dokona tego przed koronacją. [...]

Książdz de Châteauneuf, przybywając do Polski, zastał tu już królewicza Jakuba pogodzonego z królową matką, a księdza de Polignac perorującego przeciwko niej i jej stronnictwu, nie licząc się z niczym, gdyż zawiedziona w nadziejach co do synów, związała się z cesarzem, ten zaś z braku pieniędzy porzucił księcia Lotaryńskiego i popierał otwarcie elektora saskiego, jedyne go już teraz rywala księcia Conti. Elektor saski wyrzekł się religii protestanckiej na ręce księcia Sachsen-Naumburg, biskupa Raab, namiętnie przywiązanego do Austrii. Obiecał dwanaście milionów, utrzymanie wielu wojsk, zwłaszcza piechoty, najpotrzebniejszej dla odzyskania Kamieńca, następnie zobowiązał się przyłączyć do Polski Śląsk oraz uzyskać na to zgodę cesarza za cenę odstąpienia mu pewnych ziem saskich. Zapewnił też sobie poparcie Moskwy i spokój ze strony władców skandynawskich.

Źródło F

Traktat tzw. Loewenwolda z 1732/1733 roku

[Trzy mocarstwa postanowiły] użyć wszelkich środków zgodnych z polską konstytucją, aby na elekcji wybrano króla, który byłby w stanie utrzymać pokój i dobre stosunki z sąsiadującymi państwami; doświadczenie wykazało, że francuska partia w Polsce wzniesła ciągle niepokoje przeciw cesarzowi i królowi pruskiemu, a równocześnie intrygami w Konstantynopolu zagraża Rosji [...].

W Polsce może powstać stronnictwo popierające Stanisława i podburzające do czynów bezprawnych i przeciwnych postanowieniom Rzeczypospolitej [na mocy konstytucji sejmowych Leszczyński został ogłoszony banitą, a co za tym idzie nie mógł piastować urzędów], sojusznicy przeto zobowiązują się w czasie elekcji wystawić na polskich granicach armie, nie w celu narzucenia wyboru siłą orężną, lecz aby ochraniać polską wolność od wszelkiego skrępowania ze strony państw postronnych.

Źródło G

Ustawa rządowa z dn. 3 maja 1791 r.

Tron polski elekcyjnym przez familie mieć na zawsze chcemy i stanowimy. Doznane klęski bezkrólewioń, periodycznie rząd wywracających, powinność ubezpieczenia losu każdego mieszkańca ziemi polskiej i zamknięcia na zawsze drogi wpływom mocarstw zagranicznych, pamięć świetności i szczęścia ojczyzny naszej za czasów familii ciągle panujących, potrzeba odwrócenia od ambicji tronu obcych i możnych Polaków, zwrócenia do jednomyślnego wolności narodowej pielęgnowania, wskazały roztropności naszej oddanie tronu polskiego prawem następstwa. Stanowimy przeto, iż po życiu, jakiego nam dobroć Boska pozwoli, elektor dzisiejszy Saski w Polsce królować będzie. Dynastia przyszłych królów polskich zacznie się na osobie Fryderyka Augusta, dzisiejszego elektora Saskiego, którego sukcesorom de lumbis[prawym następcom, następcom z prawego łoża] z płci męskiej tron polski przeznaczamy. Najstarszy syn króla panującego po ojcu na tron następować ma.

Źródła informacji w arkuszu egzaminacyjnym cyt. za:

1. Artykuły henrykowskie, opracował Z. Kaczmarczyk, Poznań 1946,
2. Cegielski T., Zielińska K., Historia. Podręcznik dla 2 klasy liceum ogólnokształcącego, Warszawa 1993,
3. Gierowski J., Polska w latach 1572-1795, Kraków 2000,
4. Link-Lenczewski A., Rzeczpospolita na rozdrożu 1696-1763, Kraków 1994,
5. Sczaniecki M., Wybór źródeł do historii państwa i prawa w dobie nowożytnej, cz. I, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego 1987,
6. Teksty źródłowe do nauki historii w szkole średniej, zeszyt 33, Kraków 1928;

ARKUSZ ODPOWIEDZI

Zapoznaj się z materiałami źródłowymi. Odpowiedz na wszystkie pytania.

Na podstawie źródła A:

Zadanie 25. (1 pkt)

Nazwij sposób powoływania władców na tron polski po 1573 roku.

.....

Zadanie 26. (2 pkt)

Napisz, jak mogła postąpić szlachta w przypadku nieprzestrzegania przez króla prawa.

.....

.....

.....

Porównaj informacje zawarte w źródłach B i C, a następnie:

Zadanie 27. (2 pkt)

Wypisz dwie najważniejsze informacje widoczne na ilustracjach.

.....

.....

.....

.....

.....

Zadanie 28. (2 pkt)

Podaj nazwę budynku widocznego na ilustracji (źródło C) i napisz jaką pełnił funkcję.

.....

.....

.....

.....

Zadanie 29. (6 pkt)

Opisz procedurę wyboru króla.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Na podstawie źródła D odpowiedz na następujące pytania:

Zadanie 30. (1 pkt)

O śmierci, którego władcy pisze markiza?

.....

Zadanie 31. (1 pkt)

Z jakim wydarzeniem zbiegła się jego śmierć?

.....

.....

Zadanie 32. (1 pkt)

Kto według autorki listu ma szansę zostać królem?

.....

Zadanie 36. (3 pkt)

Jakich sfer życia dotyczyły obietnice składane przez pretendentów do tronu polskiego?

Wymień co najmniej trzy.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Na podstawie źródła F:

Zadanie 37. (1 pkt)

Napisz, jakie państwa zawarły traktat Loewenwolda.

.....

.....

.....

Zadanie 38. (2 pkt)

Wyjaśnij, na czym polegała wspólnota interesów tych państw.

.....

.....

.....

Zadanie 39. (1 pkt)

Podaj uzasadnienie zawarcia tego traktatu.

.....

.....

Na podstawie źródła G:

Zadanie 40. (2 pkt)

Napisz, jaką decyzję w sprawie obsady tronu polskiego zawierała Konstytucja 3 maja.

.....

.....

.....

.....

Zadanie 41. (2 pkt)

Zacytuj fragment świadczący o odstępstwie od przyjętej zasady.

.....

.....

.....

.....

.....

Zadanie 42. (2 pkt)

Wyjaśnij, na czym polegało to odstępstwo.

.....

.....

.....

.....

.....

Zadanie 43. (4 pkt)

Na podstawie wszystkich tekstów wymień co najmniej cztery negatywne skutki wyboru króla wg sposobu ustalonego w 1573 roku.

1.
.....
2.
.....
3.
.....
4.
.....

BRUDNOPIS